Lausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle: Jakamistalous

Asia: O 20/2015 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2015 - 2019
Lausunnonantaja: Joonas Pekkanen, Avoin ministeriö ry
Päivämäärä: 11.12.2015

1. Mitä jakamistalous on?

Jakamistalous on vertaisverkostojen sisällä tapahtuvaa palveluiden ja tavaroiden jakamista ja yhteiskuluttamista internetin tarjoamia kommunikaatiovälineitä hyödyntäen.

Myös yritykset, järjestöt ja muut oikeushenkilöt voivat ottaa osaa erilaisiin jakamistalouden muotoihin esimerkiksi jakamalla resursseja keskenään (toimitilat, avoin lähdekoodi, henkilöresurssit ja niin edelleen.)

Keskityn lausunnossani kuitenkin kansalaisten tai asukkaiden mahdollisuuksiin ottaa osaa jakamistalouden muotoihin ja painotan ns. aidon jakamistalouden enkä niinkään kaupallisen keikkatalouden näkökulmaa. Aidolla jakamistaloudella viittaan yhteisöllisiin ratkaisuihin, jotka tuottavat sosiaalista lisäarvoa ihmisille. Keikkataloudella suljettuihin kaupallisiin, joilla helpotetaan ihmisten taloudellisen ansainnan mahdollisuuksia (Airbnb, Uber, jne).

Yhteiskunta alkaa saavuttaa pisteen, jossa monien asioiden tuottamisen marginaalikustannus lähenee nollaa internetin ja uusien teknologioiden ansiosta; hajautettu energiatuotanto, massiiviset verkko-oppimisympäristöt, kryptovaluutat ja vertaislainapalvelut, internet-of-things, 3D-tulostus ja muut ilmiöt ovat osa tätä kehitystä.

Markkinatalous on toiminut hyvin suljetussa niukkojen resurssien maailmassa. Mutta se ei taivu hyvin uuteen tilanteeseen, jossa ***käyttäminen*** on tärkeämpää kuin ***omistaminen***, jossa ***läpinäkyvyys*** on tärkeämpää kuin ***yksityisyys*** ja, jossa ***yhdessä tekeminen*** on tärkeämpää kuin ***kilpailu***. Kapitalistisen järjestelmän peruspalikat - yksityisomistus, palkkatyö, voiton tavoittelu, kilpailu ja velkapääomaan perustuva rahoitus - eivät ole enää niin relevantteja kuin vielä viisi vuotta sitten.

Jakamistalouden ovat tehneet tunnetuksi omalta osaltaan sen airueet; isoja venture capital -rahoituskierroksia keränneet yhdysvaltalaisyritykset. Jatkossa näiden yritysten tunnetuiksi tuomat jakamistalouden mallit voidaan kuitenkin monistaa avoimesti ja yhteisöllisesti. Esimerkiksi asuntojen lyhytaikainen vuokraaminen Airbnb:n tyyliin voisi tapahtua asuntojen omistajien yhdessä hallinnoiman alustan kautta eikä kaupallisen luonnollista monopolia tavoittelevan yrityksen suljetun alustan kautta.

2. Mitä jakamistalous mahdollistaa?

Esitän muutamia esimerkkejä siitä, mitä jakamistalous nykyisellään mahdollistaa Suomessa ja mitä tulevaisuuden mahdollisuuksia on nähtävissä.

Stadin Aikapankki

Viiden vuoden ikäinen palveluiden vaihtoverkosto on toiminut jakamistalouden alustana jo yli 22,000 työtunnin vaihtamiselle. Palvelu perustuu tasa-arvoon ja vastavuoroisuuteen; jokaisen osallistujan aika on samanarvoista. Jos vaihdan valaisimen jollekin toiselle tunnin työllä, voin saada apua siivoukseen joltakulta muulta tunnin verran.

Stadin Aikapankissa toimii muun muassa Aika Parantaa -verkosto, joka tarjoaa vertaistukea jaksamiseen vaikeissa tilanteissa. Myös jotkut yritykset tarjoavat mahdollisuutta käyttää ja ansaita “toveja” (yksi työtunti vastaa yhtä työtuntia). Oleellista aikapankkivaihdoissa on aina sosiaalinen ulottuvuus. Vaihtojen yhteydessä ihmiset kohtaavat toisensa auttamisen kontekstissa. Kyse onkin mielestäni nykyaikaisesti urbaaniin elämäntyyliin soveltuvasta vastineesta agraariyhteiskunnan talkooperinteelle.

Civic tech - kansalaisteknologiapalveluiden kehittäminen

Jjakamistalouden yksi muoto ovat yhteisölliset ohjelmistokehityshankkeet, joissa kaikki voivat osallistua lähdekoodin kehittämiseen ja hyödyntämiseen. Avoin lähdekoodi ja julkishallinnon avaama avoin data ovat rakennuspalikoita, joilla voidaan rakentaa lisäarvoa kansalaisille.

Kyse voi olla esimerkiksi kansalaisten tiedonsaantimahdollisuuksien parantamisesta (www.tietopyynto.fi), kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien edistämisestä (http://avoinministerio.fi), perukirjan laatimisesta verkossa (http://app.perukirja.com/), kansanedustajien päätösten seuraamisesta (http://kansanmuisti.fi/) ja niin edelleen.

Civic technology eli kansalaisteknologia kehittää yhteiskuntaa eteenpäin julkishallinnon tarjoamin eväin kansalaisten ja yhteiskunnallisesti ajattelevien yritysten toimesta. Tätä jakamistalouden muotoa on kannustettava ja tuettava. Datan avaaminen voi johtaa liiketoimintamahdollisuuksiin ja kustannussäästöihin, mutta tukemalla kansalaisteknologiaa saadaan myös sen läpinäkyvyyttä, vastuullisuutta ja demokratiaa edistävät vaikutukset realisoitua.

Kaupunkilaisten oma pelto

Toimin voittoatavoittelemattoman ruokaosuuskunnan hallituksen puheenjohtajana. Osuuskunta on nyt viidettä vuotta tuottanut noin 200 ruokakunnalle puhdasta lähiruokaa ilman maataloustukia. Pelto sijaitsee Vantaalla ja sieltä kuljetetaan biokaasuautolla tuoreet vihannekset neljään jakopisteeseen pääkaupunkiseudulla jäsenten noudettavaksi viikoittain.

Toiminnalla pyritään ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävään toimintamalliin. Toiminta on mahdollista, kun jäsenet osallistuvat toimintaan talkoilla. Yhdessätekeminen ja jakaminen ovat tärkeämpää kuin ruoan hinta, joka ei kuitenkaan ole juuri kaupan hintoja kalliimpaa. Pienten maatilojen ja ruoan alkuperän hämärtyessä kaipaavat monet yhteisöllisyyteen ja jakamistalouteen perustuvia vaihtoehtoja lähimarketin ostoshyllyille.

Julkisten tilojen käyttäminen

Lapinlahden Tilajakamo osuuskunta on toinen osuuskuntamuotoinen jakamistalouden esimerkki. Voittoatavoittelematon osuuskunta vuokrasi hiljattain Helsingin kaupungilta vuosia

tyhjillään olleen Lapinlahden sairaalan vuokratakseen huoneet eteenpäin yksittäisille toimijoille ja yhteisöille. Tavoitteena on pelastaa tyhjä rakennus rapistumiselta, luoda uudenlaista yhteisöllistä työyhteisöä ja jakaa yhteiskunnan omistamia resursseja tehokkaaseen käyttöön. Vastaavaa toimintamallia tulisi edistää valtion toimesta.

Lisäksi Helsingin kaupunki on tehnyt pilotteja esimerkiksi koulujen tilojen käytöstä asukkaiden toimesta silloin, kun ne eivät olet varsinaisessa käytössään. Kaupunki pyrkiikin nyt tarjoamaan eri virastojen hallinnoimat tilat tehokkaasti asukkaiden varattavaksi uuden tilavarausrajapinnan kautta (https://varaamo.hel.fi/).

Myös valtionhallinto voi tehokkaasti edistää jakamistaloutta tarjoamalla jo olemassaolevia resursseja, muutoinkin lämmitettäviä tiloja, muuhunkin kuin tilojen varsinaiseen käyttöön. Esimerkiksi valtion omistamat Töölön kasarmirakennukset olivat turhaan tyhjillään vuosikausia, ennen kuin niille on nyt löydetty uusi käyttö.

3. Mitä toimenpiteitä jakamistalouden edistäminen Suomessa edellyttää?

Suosittelen, että seuraavia toimenpideaihioita tarkasteltaisiin harkittaessa jatkotoiminepiteitä jakamistalouden edistämiseksi Suomessa.

a) Aidon jakamistalouden sosiaalisten hyötyjen varmistaminen suotuisalla verokohtelulla. Toisten auttamista ei saa verottaa. Pitäisi varmistaa, että pienimuotoinen harrastuksenomaisesti tehty aikapankkivaihdanta pysyy entistä selkeämmin verotuksen ulkopuolella. Tarkennuksia verokohteluun tarvitaan, jossa epätietoisuudelta vältytään.

b) Avoin lähdekoodi pitäisi olla ensisijainen valinta (ellei ole erikseen perusteluita poiketa) IT-hankinnoissa.

c) Julkisten tietovarantojen avaaminen kansalaisteknologiapalveluiden kehittämiseksi.

d) Kansalaisteknologioiden rahoitusmallien selvittäminen (kenen tehtävä on rahoittaa esimerkiksi kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia edistäviä palveluita ja millä kriteereillä)

e) Yhteisöllisen ruoantuotannon toimintamallien edistäminen.

f) Julkisten tilojen avaaminen kansalaisten käyttöön Helsingin aloittaman mallin mukaisesti.

g) Lainsäädännön sopeuttaminen hajautetun energiantuotannon ja -säilyttämisen edistämiseksi.